

Veles u psalmu

Radoslav Katičić

Psalm 22, 1-2 and 4 sings about Jahve, the God, who cares about the believer as the shepherd cares about his lamb. In connection with this, the Psalm sings about the grazing meadow filled with the green grass, about the water and resting on the water, about the valley that is overshadowed by death. All these are the motifs that are connected with Veles, the Slavic god of cattle. On the basis of available comparative material, the question about the origin of this complex of motifs could not be answered.

U psalmu 22, 1-2 i 4 pjeva se o Jahvi, Bogu, koji se o vjerniku skrbi kao pastir na paši o svojem janjcu. S time u vezi govori se onda o pašnjaku obraslom zelenom travom, o vodi i počinku na njoj i o dolini koju zasjenjuje smrt. Sve su to motivi povezani s Velesom, slavenskim stočjim bogom. Ta motivika, međutim, nije vjerski sadržaj psalma, nego pjesnički ukras. Na temelju raspoloživoga poredbenoga materijala ne može se odgovoriti na pitanje o podrijetu toga motivskog kompleksa. To je svakako dalekosežna tipološka podudarnost. Uzima se u obzir mogućnost da bi mogao biti preuzet iz neke indoeuropske predaje. Tu se prvo pomišlja na filistejsku. Ali to su samo vratolomna domišljanja. Svaka-ko, slika Velesa ocrtala se oštrije. A mi stojimo pred činjenicom i zagonetkom.

Jedan odlomak starozavjetnoga teksta, početak jednoga psalma (23, 1-2), pobuđuje našu osobitu pozornost. On u hebrejskom izvorniku glasi:

*Jahveh rô'í,
lô 'eḥsêr
Bin'òt dešê' jarbîšêni
'al-mê mənùḥòt jənahālèni.*

Jahve je moj pastir,
ni u čem ne oskudijevam.
Polaže me na pašnjak od zelene trave,
vodi me na vodu i počinak.

I onda tek nešto malo dalje (23, 4):

*Gam kí - 'èlek bigê' šalmâvet
lô - 'irâ' rá' kí- 'attâh 'immâdi
šibṭakâ úmiš'anòttekâ
hammâh jənahāmūni.*

Štoviše, kad idem po dolini pod sjenom
smrti, ne bojim se zla jer si ti sa mnom.
Tvoj pastirki štap i tvoja palica,
oni me tješe.

U tom se odlomku hebrejskoga svetog i obrednog pjesništva, te u sadržajima riječi kojima se kazuje, lako prepoznaju bitni sadržaji vjerovanja o bogu Velesu kako ga po-

znajemo iz do sada utvrđenih ulomaka slavenske i baltičke sakralne poezije. To se lijepo pokazuje pri pomnijem čitanju hebrejskoga izvornika.

Bog je tu pastir. On je dakle onaj koji je u slavenskoj svetoj pjesmi *skotvjb bogv*, a to je Veles.¹ Javljaju se dalje i drugi sadržaji vezani u slavenskoj predaji, koliko je uspješno rekonstruirana, uz toga boga. Kako se u pjesničkim rekvizitima toga psalma prepoznaju sadržaji vezani za predodžbe o Velesu, razabire se kad se ne gleda samo na prijevod: sedamdesetoricu helenističkih rabina, našega Jeronima i njegovu Vulgatu, Jeruzalemsku i Zagrebačku Bibliju, nego nastoji prodrijeti do izvornog izraza hebrejskoga izvornika. Prijevodi koji su gore ispisani temelje se upravo na tome i jedina im je svrha da posreduju, a ne da ikomu budu samostalni biblijski tekstovi.

Sada će se nešto pobliže razmotriti izvornik i istaknuti podudarnosti sa slavenskom sakralnom predajom o bogu Velesu. Psalam počinje Božjim imenom *Jahveh*. Pri našem pristupu valja tu zanemariti sve implikacije i zadržati samo najelementarnije značenje 'bog'. O njemu se kaže da je *rô'eh*, a to je particip prezenta glagola *râ'âh* 'pasti'² i znači 'onaj koji pase'. Tom je participu dodan sufix -î. To je posvojna zamjenica prvoga lica jednine ili lična zamjenica istoga lica kao objekt glagola. Moglo bi se dakle prevesti i ovako: „Jahve me pase”. Tako su prevela sedamdesetorica na grčki i Vulgata na latinski. Ovdje je odabran prijevod "moj pastir" jer se tako na prvi pogled lakše razumiju sve implikacije toga odnosa, a taj se particip rabi i poimeničen: 'pastir'. Od sve punine sadržaja imena Jahve u ovom razmatranju ostaje samo najtemeljnije i najopćenitije 'bog'. Kako je već rečeno, tu se bog o kojem je riječ predstavlja kao *skotvjb bogv*. A to je Veles.³

U nastavku stoji *lô 'ehsêr*. To je glagol *hâsar* 'oskudijevati' zanijekan niječnom česticom *lô*. Oblik *'ehsêr* prvo je lice jednine muškoga i ženskoga roda imperfekta. Imperfekt je glagol u nesvršenom vidu, i opet bez gramatičke vremenske oznake. Uporabno se najčešće odnosi na budućnost, pa ga zato, manje primjereno, rado zovu futur. Najadekvatnije se prevodi prezentom nesvršenoga glagola, tek što se taj u standardnom hrvatskom jeziku ne odnosi na budućnost osim u stilski snažno obilježenoj porabi. Stoga valja u svakom pojedinom slučaju razmotriti nije li prijevod futurum nesvršenoga glagola primjereniji. Ipak gramatičko značenje nesvršenoga glagola proteže se po sebi neograničeno u budućnost. U kontekstu biblijskoga mjesta kojim se bavimo nema razloga ne prevesti hebrejski imperfekt upravo prezentom nesvršenoga glagola, tek treba držati na pameti da se time glagolski sadržaj ne smješta u sadašnjost, nego se izriče bezvremenski.

Imamo dakle *'ehsêr* 'oskudijevam'. Taj glagolski oblik je zanijekan: *lô 'ehsêr* 'ne oskudijevam', što znači isto kao 'ništa mi ne fali'. Treba pak tu još jednom naglasiti da se to tako izrečeno proteže na svu budućnost i nije smješteno samo u sadašnjosti. A to što tu bog daje jest obilje blagodati i komu to padne u dio, taj je, reklo bi se praslavenski, *bogatv*. Dobio je svoj udio, što je praslavenski *bogv* u pasivnom značenju te imenice, i sada ga ima. Isto tako: tko ima roge taj je *rogatv*. A koji udjeljuje bogatstvo i blagodat je *bogv* u aktivnom značenju te imenice. Ona stoji u tvorbenoj vezi sa staroindijskim *bhajati*, to je treće lice

¹ Usp. Katičić, 2008, 125-136.

² Oblik *râ'âh* je treće lice jednine muškoga roda perfekta. To je oblik u kojem se navode hebrejski glagoli kao rječničke jedinice. U nas je to infinitiv i zato se taj oblik u toj gramatičkoj funkciji prevodi s 'pasti'. Perfekt je nešto kao svršeni vid glagola i nije obilježen kategorijom vremena. Odatle nastaju teškoće pri prevodenju s hebrejskoga. No uporabno se najčešće odnosi na prošlost, pa je to prvo na što se pomišlja. Može se dakle reći da *râ'âh* znači nešto kaos 'izveo je na pašu'.

³ Vidi bilješku 1.

jednine prezenta (tako se u staroindijskom navode glagoli kao leksičke jedinice) i znači 'dijeliti', 'dodjeljivati'. U slavenskoj je predaji taj koji to dodjeljuje bog Veles.⁴ Tako smo u istom stihu psalma opet kod njega. On je stočji bog, bog pastir, daje nam stoku, mlijeko i od njega sir, meso i slaninu, toplu i bogatu vunu. U njoj sam leži u liku zmijske.⁵

Njegova je i zelena trava gdje stoka pase i mladi se konji riču. To u psalmu spominje sljedeći stih. Glagol *nāvāh* znači 'stanovati', 'boraviti'. Od njega je izvedena imenica muškoga roda *nāveh* 'stanište', 'boravište', osobito kad se govori o nomadskim pastirima i njihovim stadima. Tako onda ta imenica dobiva specijalna značenja 'pašnjak', 'sočna livada', 'travnjak'. Kad se pak na toj imenici utemelji sklop sintaktički usko povezanih riječi, a takvo se stanje u hebrejskoj gramatici zove *status constructus*, ona svoj oblik mijenja u *nāḥt*. U našem tekstu ona stoji u takvom sklopu s prijedlogom (prefiksom) *bə*, koji znači 'u', 'na' i s od te imenice zavisnom drugom imenicom *deše* 'svježe zelenilo', 'trava', 'travnjak'. Takva povezanost konstruktivnim statusom temeljne imenice odgovara odnosu atributa u genitivu kakav se susreće u indoeuropskim jezicima. Bilo bi to dakle nešto kao „na pašnjak svježeg zelenila”, upravo “pašnjak od zelene trave”.

Imenica muškoga roda *deše* uvodi nas u razgranatu tvorbenu porodicu sa značenjem vrlo znatnim za predodžbe o godišnjoj vegetacijskoj sili. Izvedena je od glagole *dāšā* 'tjerati mladice', 'klijati', 'nicati', 'zeleniti se'. U svojoj izvedenoj kauzativnoj osnovi - u hebrejskoj se gramatici ona zove hifil - znači taj glagol 'roditi zelenilom'. Od njega je izvedena i imenica ženskoga roda *dišāh* 'gaj', 'lug', 'dubrava', potvrđena samo u hebrejskom mlađem od Staroga zavjeta. Tu smo dakle duboko zašli u semitsku jezičnu izražajnost koja se odnosi na vegetaciju i njezin godišnji ciklus. Kad se radi o takvu bogu, to je vrlo znatno.

A zelena trava i ovce što pasu na njoj, pa kao ovce i pokojnici pod njegovom zaštitom, sve su to predodžbe u slavenskoj predaji vezane uz boga Velesa. Tu se, vrlo prepoznatljivo, u starozavjetnom psalmu susreće ono što je u slavenskom svetom pjevu *zeleno lugo*.⁶ Taj zeleni lug sa svojim karakterističnim grmljem i drvećem i sočnom travom na zavoju rijeke u mitskom prostoru leži pod drvetom svijeta, tamo gdje izvire voda iz njegova korijenja, kraj Velesove duplje u njima. Kako god je zeleni lug u slavenskom mitu poznatiji kao poprište svete svadbe Perunove djece, nema ni najmanje dvojbe da pripada sferi boga Velesa.⁷ I tako se u psalmu tu opet prepoznaje on.

Predikat je u toj rečenici glagol *rābaš* 'ležati', osobito o životinjama kad se voljko odmaraju. U svojoj kauzativnoj osnovi (hifil) taj glagol glasi *hirbiš* i znači 'položiti'. Oblik pak u kojem se u našem tekstu taj glagol javlja kao predikat: *jarbišēni* treće je lice jednine muškog roda imperfekta toga hifila sa sufiksom lične zamjenice prvoga lica kao objekta. Točan prijevod je dakle „položite me”, s time da taj glagolski sadržaj nikako nije smješten u sadašnjost, nego je bezvremenski i naglašeno okrenut prema budućnosti, što u hrvatskom nije. Tu je zadržana i razrađena slika boga pastira jer se janje polaže na zeleni pašnjak. On se i tu vrlo izrazito pokazuje kao stočji bog.

U sljedećem polustihu imenica muškog roda *maj* 'voda', obično u množini *majim*, nosi kao temeljna sintaktički usko povezan sklop riječi i zato mijenja oblik (*status constructus*) u *mē*. Sklopljena je s prijedlogom 'al 'na', 'ka', 'prema' i imenicom ženskoga roda *mānūhāh*, kojoj je množina *mānūhōt*, a znači 'mir', 'smirenje', 'počinak', 'počivalište'. Riječi

⁴ Usp. Katičić, 2008, 149-172.

⁵ Usp. Katičić, 2008, 71-76.

⁶ Usp. Katičić, 2010, 113-155 i 199-200.

⁷ Usp. Katičić, 2010, 113-155 i 193-200.

mê manûhôt značile bi dakle 'vode smirenja', 'vode počinka'. Pravomu značenju toga hrvatskog izraza treba se tek domišljati. Prikladnije je stoga u hrvatskom razglobiti taj hebrejski konstruktni izraz i navesti njegove sastojke usporedno, sintaktički ravnopravno: „voda i počinak”. Radi se dakako o tome da nema počinka ako se ne utazi žed.

A voda je u slavenskoj mitskoj slici svijeta element boga Velesa, njegovo mjesto, kako se pjevalo u svetim pjesmama i govorilo u svetim kazivanjima. Kad se on povuče u vodu, gromovnik ga Perun više ne bije. Voda je najizrazitije Velesova sfera. On je njezin gospodar, on ju daje i on ju uskraćuje. Tada ju obilno daje tek kad ga Perun bije.⁸ Po vodi i tu u psalmu prepoznajemo Velesa.

Predikat je u toj rečenici glagol *nâhal* 'voditi', 'pratiti'. Oblik *janahâlênî* je treće lice jednine muškoga roda imperfekta toga glagola i znači 'vodi', s time da taj glagolski sadržaj nikako nije gramatički smješten u sadašnjost, nego je bezvremenski i naglašeno okrenut prema budućnosti, što u hrvatskom nije. A dodan je i sufix koji znači ličnu zamjenu prvoga lica kao objekt toga glagola. Imamo dakle: „vodi me na vodu i počinak”. Bog kao pastir vodi svoje janje na vodu i odmorište. I opet stočji bog: Veles.

Treći stih toga psalma nam ovdje nije zanimljiv, ali nas četvrti opet vrlo prepoznatljivo vraća Velesu. Prva je riječ prilog *gam*. Znači 'sve u svemu', 'također', 'štoviše'. Rječca *kî* što slijedi za njom i usko se prisljanja za riječ iza sebe zavisni je veznik. Značenje mu je vrlo široko: 'da', 'jer', 'budući da', 'što', 'kao', 'kad', 'kad li', 'upravo kad', 'dok'. Ovdje se zavisna rečenica koju taj veznik uključuje u rečenični sklop najbolje može shvatiti kao vremenska. Predikat te rečenice je glagol *hâlak* 'ići'. A njegov oblik *žlek* prvo je lice jednine muškoga i ženskoga roda imperfekta toga glagola. Znači dakle 'idem', s time da taj glagolski sadržaj nikako nije smješten u sadašnjost, nego je bezvremenski i naglašeno okrenut prema budućnosti, što u hrvatskom nije. Dobiva se tako prijevod: „Štoviše, kada idem”. Slijedi pridložni izraz koji kazuje kuda to "idem". Prijedlog je i opet prefiks *bə* 'u', 'na', koji će se uz glagol kretanja najbolje prevesti s 'po'. Imenica koja nosi čitav sklop riječi je *gaj* 'dol', 'dolina', 'udubina', u *status constructus* ona glasi *gê*, a o njoj je zavisna druga imenica ženskoga roda *šalmâvet* 'duboka tama', 'mrak', 'strah', 'užas', zapravo: 'sjena smrti' (*šêl* 'hlad', 'sjena' i *mâvet* 'carstvo smrti', 'kuga', 'smrt'). Dobiva se dakle prijevod zavisne rečenice: „Štoviše kada idem po dolini u sjeni smrti”. Moglo bi se, dakako, prevoditi i „po dolini u smrtnom mraku” jer je čak i ta dramatična patetika sadržana u izvornom hebrejskom izrazu.

Tu se i dalje opisuju predodžbe kakve su vezane za boga Velesa. Njegovi su dol i dolina za razliku od gore boga gromovnika. On je i gospodar pokojnika, oni borave u njegovu carstvu. U baltičkom se pak pokojnici čak zovu njegovim imenom: litavski *vėlė* 'duša pokojnika', latvijski *velis* 'pokojnik'. A *Vels* i *Vielona* potvrđeni su kao imena boga mrtvih u starih Latvijaca. A to da je stočji bog ujedno i gospodar mrtvih posve je u skladu sa starom i prvotnom indoeuropskom predodžbom o sočnoj livadi na kojoj on pase pokojnike kao svoje stado.⁹

Glavna rečenjca u toj zavisno složenoj i sama je složena. Predikat njezine glavne je glagol *jârê* 'preplašiti se', 'prestrašiti se'. Oblik *irâ* je prvo lice jednine muškoga i ženskoga roda imperfekta toga glagola. Zanimjean je česticom *lô* i znači 'ne bojim se'. A ono čega se sveti pjevač ne boji stoji uz taj glagolski oblik kao objekt u akuzativu: *râ*, što znači 'zlo'. I u hebrejskom je to poimeničen oblik pridjeva. Dobiva se tako prijevod: „ne bojim se zla”.

⁸ Usp. Katičić, 2008, 41, 67, 191, 313-326.

⁹ Usp. Puhvel, 1969; Иванов – Топоров, 1974, 67-71; Katičić, 2003, 85-95.

Toj glavnoj rečenici priključena je zavisna: *kî 'attâh 'immâđi*. Veznik *kî* mnogoznačan je, kako je već gore razloženo, a ovdje se daleko najbolje može razumjeti kao uzročni. Ta rečenica nema glagolskoga predikata. Subjekt joj je lična zamjenica drugoga lica *'attâh 'ti*, a predikat prijedložni izraz s prijedlogom *'im 'sa* i sufiksom lične zamjenice prvoga lica *-î* u složenom obliku *'immâđi*, koji znači 'sa mnom'. Dobiva se tako prijevod: „jer si ti sa mnom”.

To onda u nastavku dobiva konkretniji sadržaj. Tu su usporedno postavljene dvije imenice kojih je sadržaj bitan za svu predodžbu koja se tu izražava. Prva je imenica muškoga roda *šêbet*, što znači 'štap', 'pastirki štap', 'žezlo', a dodan joj je sufiks drugoga lica jednine *-kâ*, koji je ovdje posvojna zamjenica 'tvoj'. S tim sufiksom imenica dolazi u *status constructus* i mijenja nešto oblik, pa to onda glasi *šibtākâ* i u ovom kontekstu znači 'tvoj pastirski štap'. Druga je imenica koordinirana ovoj sastavnim veznikom *və-*, koji joj je dodan kao prefiks. U glasovnom okruženju u kojem se ovdje našao on glasi *û-*. Druga je imenica ženskoga roda, *mišanət* 'prut', 'palica', 'batina', 'naslon'. I njoj je dodan isti sufiks *-kâ*, i ona je, također u *status constructus*, nešto promijenila oblik, pa se tako dobilo *ûmišanettekâ* 'i tvoja palica'. Iza toga slijedi lična zamjenica trećega lica množine muškoga roda *hammâh 'oni*' i kao predikat glagol *nâham* 'sažaljivati'. Osnova *piel*, kojoj je značenje faktitivno ili intenzivno, od toga je glagola *niham* i znači 'tješiti'. Oblik *jənaḥāmûni* treće je lice množine muškoga roda imperfekta toga piela s dodanim sufiksom lične zamjenice prvoga lica kao objektom: 'oni me tješe'. Pastirski štap i palica živahno dopunjavaju sliku pastira i prikazuju da je bog zaštitnik tu doista *skotbjv bogv*. Tako se u tom psalmu još dojmljivije susreće bog Veles.

Komentar Jeruzalemske Biblije iznosi mišljenje da je ono *'attâh 'ti* u tekst četvrtoga stiha vjerojatno dodano naknadno kako bi se uspostavila veza s onim što se pripovijeda u Prvoj knjizi Samuelovoj 22, 23 i tako dobila aluzija na Davidovo junaštvo. Ako je to doista tako, a komentar Jeruzalemske Biblije valja uzimati vrlo ozbiljno, onda je psalam na tom mjestu bio ispjevan ovako: *kî-šibtākâ ûmišanettekâ 'immâđi* - „jer tvoj je pastirski štap i tvoja palica sa mnom”. Od toga slika boga pastira postaje još kompaktnija.

I na kraju navest će se taj odlomak psalma iz Zagrebačke Biblije kako tamo stoji u prijevodu Filiberta Gassa:

Jahve je pastir moj:
ni u čem ne oskudijevam:
na poljanama zelenim
on mi daje odmora.
Na vrutke me tihane vodi.
.....
Pa da mi je i dolinom smrti proći,
zla se ne bojim, jer ti si sa mnom.
Tvoj štap i palica tvoja
utjeha su meni.

Već se jednim pogledom vidi: to je kao hrvatski prijevodni biblijski tekst bespriekorno. Tek predodžba o stočjem bogu Velesu slavenske predaje ne pokazuje se tu tako reljefno, ne prepoznaje se tako jasno i ne razabire tako oštro kao kad se razglobi sam izvorni

tekst. To i jest razlog što je čitatelju tu podastrto pomalo zamorno razlaganje koje, koliko je ovaj autor sposoban za to, otvara izravan pristup samomu izvorniku.

Sve što je tu do sada izneseno nesporne su činjenice. U tekstu starozavjetnog psalma prepoznati su motivi koji se nedvojbeno sklapaju u predodžbu o stočjem bogu Velesu kakva nam je poznata iz slavenske i njoj blisko srodne baltičke predaje. Tu se, naravno, postavlja pitanje od kuda to u Starome zavjetu. Ne vidi se, naime, kako bi moglo biti preuzeto iz slavenske ili baltičke pretkršćanske predaje. A da bi to bilo preuzeto u te predaje iz Staroga zavjeta gotovo da je još teže zamislivo. Radi se o davninama kad baltički i slavenski svijet nije još imao nikakvih veza s hebrejskim.

Od kako je počela ozbiljna rekonstrukcija slavenskih i baltičkih pretkršćanskih sakralnih tekstova, naglašuje se da njihovi motivi i vjerske predodžbe izražene u njima nisu samo slavenske, samo baltičke ili samo baltoslavenske. One su dakako indoeuropske jer su i slavenska i baltička predaja grane indoeuropske, ali nisu ni samo indoeuropske jer se važne i zanimljive tipološke podudarnosti susreću diljem čitavoga svijeta. Tomu su Ivanov i Toporov posvetili cijelo jedno poglavlje svoje knjige.¹⁰ Ipak se nije moguće tu zadovoljiti time da se ustvrdi kako je to u semitskoj predaji tek tipološka podudarnost indoeuropskoj. Moguće je naravno da je to tako, pa i nije nevjerojatno, ali se iz starozavjetnog teksta koji je ovdje naveden razabire i više od toga.

Motiv poznat iz slavenske predaje o stočjem bogu Velesu susreće se tu u tolikim pojedinostima, opjevani su tu toliki atributi njegova božanstva, da to nisu pojedinačni i raspršeni dodiri i podudarnosti, nego motivski blok, čitava razgranata sadržajna cjelina. Bitno je pak uočiti pri tome da ta sadržajna cjelina nije vjerski sadržaj toga hebrejskoga svetoga pjeva. Njegov je religiozni sadržaj popotpuna predanost Jahvi, Bogu, i bezgranična vjera u potpunu zaštićenost pod njegovim okriljem. Takav je vjerski sadržaj tuđ slavenskoj i baltičkoj pretkršćanskoj predaji. Motivski sklop koji se prepoznaje kao podudaran s njom u psalmu je pjesnički ukras, dojmljiva razradba slike o Bogu koji vjernika njeguje, zbrinjava i štiti, onako kako pastir njeguje, zbrinjava i štiti svojega janjca. Pjesnik je zapjevao o Bogu kao o pastiru. Sve ostalo su asocijacije koje su slobodno i nevezano došle pjesniku i dale njegovu izrazu dojmljivu puninu. Sustavnost tih motiva ne pripada glavnomu sadržaju psalma, ona potječe iz dodatnoga asocijativnog fonda njegova pjesnika. U tom smislu to je u psalmu strano tijelo, pjesnički ukras kao što je to potanki opis svete svadbe uvršten u epsko pripovijedanje Homerove Ilijade (14, 346-351), a preuzet je iz sakralnoga pjesništva indoeuropske predaje. To nije motiv junačkoga epa.¹¹

Da bi se o tom pitanju moglo ozbiljno dalje razgovarati, trebalo bi prvo utvrditi javlja li se ta motivika i drugdje u Starom zavjetu i kako. To je pretraživanjem ključnih riječi uz pomoć postojećih konkordancija razmjerno lako izvedivo. Još lakše danas elektroničkim pretraživanjem. Tek leži izvan dosega aktualnih radnih mogućnosti ovoga autora. Trebalo bi nadalje pregledati ostalu semitsku predaju, javlja li se u njoj ta motivika drugdje i kako. To je pak ovomu autoru sasvim nedostupno.

A treba, naravno, uzimati u obzir i mogućnost da je to preuzeto, ako već ne iz slavenske ili baltičke predaje, a ono iz kakve druge indoeuropske. Već su se u nas razmatrale dodirne točke vedskog i hebrejskog sakralnog pjesništva.¹² A u staroj Palestini bili su

¹⁰ Usp. Иванов – Топоров, 1974, 136–164.

¹¹ Usp. Katičić, 2010, 193–200.

¹² Usp. poglavlje “Brahman i psalam” u Ježić, 1987, 48–68.

Kanaancima susjedi Filisteji, za koje se s dobrim razlogom pretpostavlja da su bili osvajači indoeuropskoga jezika i izvorno indoeuropske tradicije. No i to ostaje upitno.

Je li u psalmu motivski sklop o stočjem bogu koji svojega janjca polaže na zelenu travu, vodi ga da se odmara na vodi i da tamo utaži žeđ, prisutan je u dolini pod sjenom smrti te ga štiti i tamo, - je li taj motivski sklop možda potekao iz filistejske predaje? Je li preuzet iz koje druge indoeuropske? S poredbenim aparatom kojim sada raspoložemo nije moguće odgovoriti na ta pitanja. Ipak je vrijedno biti ih svjestan. A naša slika o Velesu, stočjem bogu, postaje od toga psalma oštija i sigurniji smo da je ta slika iz krhotina koje su došle do nas u slavenskoj i baltičkoj predaji dobro i pouzdano složena.

Vrela, literatura i pomagala

- Amerl, Rudolf, Hebrejsko-hrvatski rječnik, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1997.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia, ediderunt K. Ellinger et W. Rudolph, editio quinta emendata opera A. Schenker, Stuttgart 1997.
- Biblija. Stari i Novi zavjet. Urednici Josip Tabak, književnik, Dr Jerko Fućak, bibličar, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996 (Zagrebačka Biblija).
- Gesenius, Wilhelm, Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament, in Verbindung mit Prof. Albert Socin und Prof. H. Zimmern bearbeitet von Dr. Frants Buhl, dreizehnte Auflage, Leipzig 1899.
- Иванов, Вячеслав Всеволодович, Исследования в области славянских древностей. Лексические и фразеологические вопросы реконструкции текстов, Москва 1074.
- Jeruzalemska Biblija, Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jérusalem«, uredili Adalbert Rebić, Jerko Fućak (†), Bonaventura Duda, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2001.
- Ježić, Mislav, R̥gvedski himni. Izvori indijske kulture i indoeuropsko nasljeđe, Zagreb 1987.
- Katičić, Radoslav, Die Hauswirtin am Tor. Auf den Spuren der großen Göttin in Fragmenten slawischer und baltischer sakraler Dichtung, Frankfurt am Main 2003.
- Katičić, Radoslav, Božanski boj, Zagreb 2008.
- Katičić, Radoslav, Zeleni lug, Zagreb 2010.
- Konkordanz zum hebräischen Alten Testament, ausgearbeitet und geschrieben von Gerhard Lisowsky. Dritte verbesserte Auflage besorgt von Hans Peter Rüger, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1993.
- Lambdin, Thomas O., Lehrbuch Bibel-Hebräisch. Herausgegeben von Heinrich von Siebenthal. 4. Auflage, Gießen 2003.
- Nova Vulgata Bibliorum Sacrorum editio, Libreria editrice Vaticana, Romae 1979.
- Puhvel, Jan, 'Meadow of the Otherworld' in Indo-European Tradition, Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung (KZ, Kuhns Zeitschrift) 83 (1969), 64-69.
- Rebić, Adalbert, Slovnica hebrejskog jezika s čitankom (za studente teologije i samouke), Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1997.
- Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes edidit Alfred Rahlfs, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1979.

Der Slawische Gott Veles in einem Psalm

Radoslav Katičić

Im Psalm 22, 1-2 und 4 ist die Rede vom Gott Jahwe, der seinen Gläubigen als Hirte auf der Weide beträut. In diesem Zusammenhang wird der mit grünem Gras bewachsene Weidegrund, das labende Wasser und das Tal im Todesschatten angesprochen. Dies alles sind Motive die mit dem slawischen Gott Veles, dem Gott des Viehs, engstens verbunden sind. Diese Motive sind aber nicht religiöser Gehalt des Psalms, sondern dichterische Ausschmückung. Aufgrund des verfügbaren Vergleichsmaterials, kann die Frage nach der Herkunft dieses Motivkomplexes nicht beantwortet werden. Auf jeden Fall ist das eine weitgehende typologische Entsprechung. Die Möglichkeit wird ins Auge gefasst, dass es aus einer indogermanischen Überlieferung übernommen worden sein könnte. Zunächst wäre da an die philistäische zu denken. Aber das sind nur abenteuerliche Vermutungen. Auf jeden Fall zeichnet sich jetzt das Bild von Veles schärfer ab. Man steht da vor einer Tatsache und vor einem Rätsel.